

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА» (ФОНЕТИКА)**

Ступінь освіти	<u>бакалавр</u>
Освітня програма	<u>Українська мова та література</u>
Тривалість викладання	<u>3,4 чверть</u>
Заняття:	<u>Весняний семестр</u>
лекції:	<u>1/2 години на тиждень</u>
практичні заняття:	<u>1 година на тиждень</u>
Мова викладання	<u>українська</u>

Кафедра, що викладає

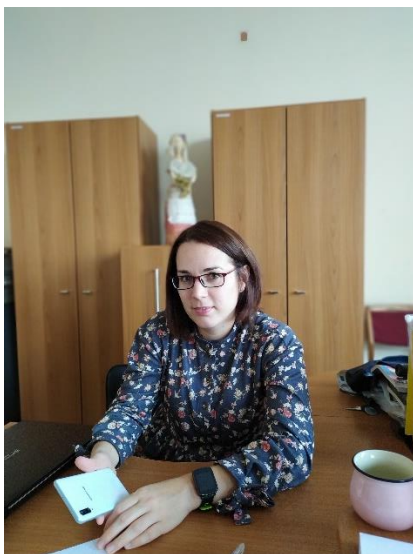
Філології та мовної комунікації

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»:

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=4363>

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти

Онлайн-консультації: Microsoft Teams – група «035-21-1»

Викладач:

Саїк Аліна Володимирівна

Доцент, канд. філол. наук,
доцент кафедри філології та
мовної комунікації

Персональна сторінка

E-mail: Saik.A.V@nmu.one

1. Анотація курсу

Курс спрямовано на вивчення звукової системи української мови, що передбачає розгляд основних понять фонетики й фонології (вчення про фонему, співвідношення фонема – звук – літера), класифікації звуків, диференційних ознак фонем сучасної української мови, реалізації фонем у потоці мовлення, фонетичних та історичних чергувань, одиниць акцентології, принципів сучасної української орфографії та орфоєпії, відомостей про українську графічну систему, з'ясування фонологічних особливостей української мови у порівнянні з іншими слов'янськими.

2. Мета і завдання курсу

Мета курсу – ознайомити студентів з системою звукових одиниць сучасної української літературної мови, навчити їх виявляти типи звукових змін у мовленнєвому потоці та з'ясовувати способи і засоби передавання звукового мовлення на письмі. Завдання: формувати у студентів навички аналізувати різні теоретичні та практичні підходи до звукового ладу мови і способів його передавання на письмі та вміння використовувати здобуті знання в повсякденному усному й писемному мовленні.

3. Результати навчання

Поглибити уміння та навички з фонетики української мови. Самостійно здобувати і систематизувати знання з різних тем.

Вміти користуватися довідковими матеріалами у галузі фонетики

Вміти працювати з бібліографічними, лексикографічними та дидактичними джерелами

Знати основні поняття фонетики. Розуміти фонему у співвідношенні з іншими одиницями мови. Вміти розрізняти «фонему» і «звук», «алофони» і «варіанти фонем»

Знати класифікацію фонем української мови. Уміти визначати сильну і слабку позицію фонем. Знати акустичну та артикуляційну характеристику фонем.

Аналізувати приголосні фонemi за участю голосу й шуму в їх творенні, за активним мовним органом, за способом творення, за наявністю або відсутністю пом'якшення, за наявністю або відсутністю носового забарвлення (назалізація), за акустичним вираженням.

Володіти основними нормами і правилами, за якими визначають явища акомодатії, асиміляції, дисиміляції, подовження, спрощення фонем в українській мові.

Володіти прийомами і методами визначення відмінності комбінаторних і позиційних змін звуків у мовному потоці від чергування фонем. Вміти застосовувати набуті знання під час виконання вправ

Знати чергування голосних і приголосних фонем у сучасній українській літературній мові. Розуміти морфологічні функції чергувань приголосних фонем.

Розуміти основний принцип фонетичного складоподілу в українській мові. Знати типи складів в українській мові, типи наголосу.

Знати короткі відомості з історії української графіки і орфографії. Розуміти основні принципи орфографії.

Знати всі історичні зміни у фонетичній структурі слова.

Повністю володіти термінологією з галузі «Фонетика, Фонологія». Вміти оперувати даною термінолексикою під час вивчення даного курсу. Вміти виконувати фонетичну та фонематичну транскрипцію.

Розуміти співвідношення між фонемами й буквами в українській мові.

Уміло користуватися довідковими джерелами, зокрема, Інтернетом, літературними енциклопедіями та словниками мовознавчих термінів. Орієнтуватися в інформаційному просторі і використовувати знайдені матеріали для подальшого наукового дослідження.

4. Структура курсу

Лекції

Лекція: 1. Теоретичні питання фонетики та фонології української мови.

Фонетика як наукова дисципліна. Фонологія та її відношення до фонетики. Основні аспекти вивчення звукової системи мови. Зв'язок фонетики з іншими лінгвістичними дисциплінами. Теоретичне і практичне значення фонетики. Поняття фонема, зв'язок між звуком і фонемою. Варіанти фонем. Диференційні та недиференційні ознаки фонем. Поняття фонологічної кореляції.

Лекція: 2. Голосні фонем сучасної української літературної мови.

Будова мовного апарату людини. Голосні фонем, їх класифікація. Протиставлення голосних фонем української мови. Поняття про сильну позицію голосних фонем. Звукові поля голосних фонем.

Лекція: 3. Приголосні фонем сучасної української літературної мови.

Приголосні фонем, принципи їх класифікації. Протиставлення приголосних фонем. Поняття про сильну позицію приголосних фонем. Звукові поля приголосних фонем. Акустична та артикуляційна характеристика приголосних фонем.

Лекція: 4. Науково-лінгвістична транскрипція.

Фонетичний алфавіт. Вимоги до фонетичного алфавіту. Типи лінгвістичної транскрипції, її завдання. Фонетична транскрипція, її завдання. Поняття про «діакритичний знак».

Лекція: 5. Зміни звукового складу слів у мовному потоці.

Загальна характеристика змін звукового складу слів у мовному потоці. Основні видозміни українських звуків. Явище акомодатії голосних і приголосних. Явище асиміляції, її види. Явище дисиміляції, її види. Явище спрощення приголосних. Позиційні зміни звуків у мовному потоці.

Лекція: 6. Звукова реалізація голосних і приголосних фонем.

Поняття «фонема», «звук», зв'язок між ними. Головний вияв фонем. Фонемні алофони, їх типи. Діалектичний зв'язок фонем та її алофонів. Характеристика голосних та приголосних фонем в їх головних звукових виявах.

Лекція: 7. Чергування голосних фонем у сучасній українській літературній мові.

Відмінність комбінаторних і позиційних змін звуків у мовному потоці від чергування фонем. Пізніші чергування голосних фонем. Найдавніші чергування голосних фонем.

Лекція: 8. Чергування приголосних фонем в сучасній українській літературній мові.

Явище першої паталізації, відображення його в сучасній українській мові. Явище другої паталізації та його відображення в мові. Інші чергування приголосних. Морфологічні функції чергувань приголосних фонем.

Лекція: 9. Орфоепія сучасної української літературної мови.

Предмет вивчення орфоепії. Поняття "норми літературної вимови". Суспільне значення орфоепічних норм. Характеристика основних рис правильної української літературної вимови голосних, приголосних, груп приголосних, слів іншомовного походження. Евфонічні чергування голосних і приголосних. Основні причини відхилень від правильної літературної вимови.

Лекція: 10. Графіка і орфографія сучасної української літературної мови.

Походження української графіки. Склад алфавіту української мови. Співвідношення між буквами і фонемами. Поняття орфографії, її принципи. Сучасний стан української графіки. Фонетичний аналіз слова з орфографічним і орфоепічним.

Практичні заняття

Практичне заняття: 1. Голосні фонем сучасної української літературної мови.

Будова мовного апарату людини. Голосні фонем, їх класифікація. Протиставлення голосних фонем української мови. Поняття про сильну позицію голосних фонем. Звукові поля голосних фонем.

Практичне заняття: 2. Приголосні фонем сучасної української літературної мови.

Приголосні фонемі, принципи їх класифікації. Протиставлення приголосних фонем. Поняття про сильну позицію приголосних фонем. Звукові поля приголосних фонем. Акустична та артикуляційна характеристика приголосних фонем.

Практичне заняття: 3. Науково-лінгвістична транскрипція.

Фонетичний алфавіт. Вимоги до фонетичного алфавіту. Типи лінгвістичної транскрипції, її завдання. Фонетична транскрипція, її завдання. Поняття про «діакритичний знак».

Практичне заняття: 4. Зміни звукового складу слів у мовному потоці.

Загальна характеристика змін звукового складу слів у мовному потоці. Основні видозміни українських звуків. Явище акомодатії голосних і приголосних. Явище асиміляції, її види. Явище дисиміляції, її види. Явище спрощення приголосних. Позиційні зміни звуків у мовному потоці.

Практичне заняття: 5. Звукова реалізація голосних і приголосних фонем.

Поняття «фонема», «звук», зв'язок між ними. Головний вияв фонемі. Фонемні алофони, їх типи. Діалектичний зв'язок фонемі та її алофонів. Характеристика голосних та приголосних фонем в їх головних звукових виявах.

Практичне заняття: 6. Чергування голосних фонем у сучасній українській літературній мові. Відмінність комбінаторних і позиційних змін звуків у мовному потоці від чергування фонем. Пізніші чергування голосних фонем. Найдавніші чергування голосних фонем.

Практичне заняття: 7. Чергування приголосних фонем в сучасній українській літературній мові. Явище першої паталізації, відображення його в сучасній українській мові. Явище другої паталізації та його відображення в мові. Інші чергування приголосних.

Морфологічні функції чергувань приголосних фонем.

Практичне заняття: 8. Склад і наголос в українській мові .

Поняття про "склад" у мовознавчій науці. Фонетичний і орфографічний склад. Принципи фонетичного складоподілу та властивості звуків, на яких він базується. Типи складів. Природа українського наголосу, основний і побічний наголоси. Функції словесного наголосу. Природа фазового та логічного наголосу. Енклітики та проклітики. Паузи, їх типи, синтаксичні та стилістичні функції. Типи мелодики речень, їх функції.

Практичне заняття: 9. Орфоепія сучасної української літературної мови.

Предмет вивчення орфоєпії. Поняття "норми літературної вимови". Суспільне значення орфоєпічних норм. Характеристика основних рис правильної української літературної вимови голосних, приголосних, груп приголосних, слів іншомовного походження. Евфонічні чергування голосних і приголосних. Основні причини відхилень від правильної літературної вимови.

Практичне заняття: 10. Графіка і орфографія сучасної української літературної мови.

Походження української графіки. Склад алфавіту української мови. Співвідношення між буквами і фонемами. Поняття орфографії, її принципи. Сучасний стан української графіки. Фонетичний аналіз слова з орфографічним і орфоєпічним.

5. Технічне обладнання та програмне забезпечення

Технічні засоби навчання:

Персональні комп'ютери;

Дистанційна платформа MOODLE.

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	відмінно

74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів з поточного опитування та самостійної роботи складатиме не менше 60 балів.

Максимальне оцінювання:

Теоретична частина	Практична частина		**Бонус	Разом
	*Відповіді на практичних заняттях	Контрольна тестова робота		
30	40	25	5	100

* При несвоєчасному складанні тем практичних занять максимальна оцінка знижується на 2 бали.

** Бонусні бали нараховуються за регулярне відвідування занять (не більше двох пропусків без поважних причин за всіма видами занять) та наявність конспекту лекцій.

Теоретична частина оцінюється за результатами здачі тестової контрольної роботи, яка містить 3 питання та передбачає розгорнуті відповіді на них.

Практична частина оцінюється за результатами усних відповідей на практичних заняттях та результатами тестової контрольної роботи, яка містить 20 запитань та передбачає розгорнуту відповідь на одне питання.

Для підвищення оцінки (якщо було більш ніж 2 пропуски занять) **на 5 балів** здобувач вищої освіти може виконати та захистити презентацію з будь-якої теми лекцій з дисципліни «Сучасна українська літературна мова», або обрати тему самостійно (після попереднього узгодження з викладачем).

До заліку студент готується за списком питань, розміщених на платформі MOODLE.

Екзаменаційний білет складається з двох теоретичних питань, на які треба дати розгорнуті відповіді, та виконання одного практичного завдання.

Якщо здобувач вищої освіти за поточною успішністю отримав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку, то на заліку він може покращити свій результат, отримавши максимум 20 балів.

6.3. Критерії оцінювання теоретичної частини

3 питання по 10 балів з розгорнутими відповідями на них.

10 – максимальна кількість балів, нараховується за правильну, повну (наведено приклади) та конкретну відповідь (еталонну) на запропоноване питання.

8 балів - відповідь правильна, наведено приклади, але забагато інформації, яка опосередковано відповідає суті питання;

6 балів - відповідь правильна, але забагато інформації, яка не відповідає суті питання;

4 бали – зміст відповіді має стосунок до предмету запитання, проте не відповідає еталону, містить суттєві граматичні та орфографічні помилки, які ускладнюють розуміння тексту або викривляють зміст повідомлення;

2 бали – наявність текстової відповіді, яка не відповідає еталону, та/або не має стосунку до предмету запитання, містить суттєві граматичні та орфографічні помилки, які ускладнюють розуміння тексту або викривляють зміст повідомлення;

0 балів – відповідь неправильна.

6.4. Критерії оцінювання практичної частини

Відповіді на практичних заняттях.

Максимальна кількість балів – **40**, де кожне практичне заняття оцінюється балом **4**.

Контрольна тестова робота.

20 тестових завдань з чотирма варіантами відповідей, кожна правильна відповідь оцінюється **1 балом**. Розгорнута відповідь оцінюється **5 балами (разом 25 балів)**.

Також студент може отримати 5 балів бонусів за активну участь в обговоренні питань, що входять до планів практичних занять.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням «Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» <https://inlnk.ru/xvgyx>. У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту.

Усі письмові запитання до викладачів стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту.

7.3. Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4 Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може опротестувати виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.5. Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, академічна мобільність, які необхідно підтверджувати документами. Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту і завчасно.

За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням з керівником курсу.

8. Рекомендовані джерела інформації

8.1 Базові

- 1.Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. Київ. 2006. С. 7 – 194.
- 2.Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2004.
- 3.Семенюк О.А. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. Фонологія. Морфонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія : збірник вправ і завдань. Івано-Франківськ. 2018. 168 с.
- 4.Сучасна українська літературна мова / за ред. А.П. Грищенко та ін. К. : Вища школа. 2002. 439 с.
- 5.Сучасна українська літературна мова / за ред. М.Я. Плющ. Київ : Вища школа, 2001. 269 с.
- 6.Сучасна українська мова / за ред. О.Д. Пономарева. Київ : Либідь, 2001. 311 с.
- 7.Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. Київ : Літера, 2000. 256 с.

8.2 Додаткові

- 1.Івченко А. О. Новий орфографічний словник української мови. Тернопіль : Навчальна книга. 2007.
- 2.Русанівський В.М., Тараненко О.О., М. П. Зяблюк. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2004.
- 3.Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика / за ред. А.К. Мойсієнко. Київ : Знання. 2013. 340 с.
- 4.Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. Київ : Наук. думка. 2019. 392 с.

РЕСУРСИ

1. Дніпровська міська бібліотека <http://www.library.dp.ua/>
2. Науково-технічна бібліотека НТУ «Дніпровська політехніка» <http://lib.nmu.org.ua/>
3. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
4. Національна парламентська бібліотека України – Режим доступу: <http://www.nplu.org/>